

Kielemme käytäntö.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kielitoimiston perustaminen, sen taustaa ja esivaiheita.

Monet Virittäjän lukijat muistanevat lehdessämme v. 1938 (ss. 511—13) julkaistun kirjoituksen »Kielenviljelytoimiston perustaminen Suomeen». Siinä esitettiin otteita kahdesta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran opetusministeriölle tekemästä anomuksesta, joiden tarkoituksena oli saada valtion kannatusta suunnitellulle pienelle kielenneuvontatoimistolle ja joissa perusteltiin tuollaisen toimiston tarpeellisuutta meillä. Kumpikaan noista anomuksista — edellinen niistä oli tehty kevättalvella 1937 ja jälkimmäinen noin vuotta myöhemmin — ei johtanut toivottuun tulokseen, ja muut toimenpiteet asian edistämiseksi lykkäytyivät sitten sen verran,

että syksyllä 1939 alkanut sota ehti poistaa koko yrityksen päiväjärjestyksestä. Aloite ei kuitenkaan ollut kuolleen syntynyt, sillä odottamattoman pian kahden raskaan sotamme päätyttyä se sukelsi uudestaan esiin, ja tällä kertaa yksityisten mesenaattien aulius teki aikeesta toden. Werner Söderström Oy:n säätiö ja Kustannus-oy. Otava näet lahjoittivat tehdystä anomuksesta joulukuussa 1944 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle kumpikin 200 000 markkaa käytettäväksi mainittuun tarkoitukseen vv. 1945—46, ja Seura saattoi tammikuun alusta 1945 avata omassa talossaan Helsingissä Hallituskatu 1:ssä laitoksen, jonka virallinen nimi on »Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kielitoimisto».

Toimiston tarkoituksena siis on antaa halukkaille maksuttomia neuvoja suomen kieltä koskeissa oikeakielisyys- yms. kielenkäyttöasioissa. Sitä paitsi se välittää käsikirjoitusten, varsinkin tietoteosten ja tieteellisten tutkimusten kaikinpuolista kielellistä tarkastusta, jota työtä suorittamaan toimisto hankkii tunnettuja kielentutkijoita menen heidän korjaustensa pätevyydestä takuuseen ja josta se perii tarkastajain hyväksi kohtuullisen korvauksen. Omastakin aloitteestaan toimiston on tarkoitus teettää eri tutkijoilla mietintöjä esim. sellaisista kieliopin kysymyksistä, jotka vielä ovat vailla tyydyttävää selvitystä.

Kielitoimiston johtajaksi Kirjallisuuden Seura on valinnut tohtori LAURI HAKULISEN ja sihteeriksi maisteri HANNES TEPON. Sihtööri on yleisön tavattavissa henkilökohtaisesti tai puhelimesta (37 450) arkipäivinä klo 9—12, ja toimiston puoleen voidaan kääntyä myös postitse. Kielitoimiston työtä ohjaa ja valvoo lähinnä ns. työjaosto, johon kuuluvat vv. 1945—46 johtajan ja sihteerin lisäksi Helsingin yliopiston suomen kielen professori MARTTI RAPOLA, Helsingin tyttönormaalilyseon suomen kielen yliopettaja E. A. SAARIMAA ja Nykysuomen sanakirjan päätoimittaja maisteri MATTI SADENIEMI. Periaatteellisesti tärkeimmät tai muuten yleiseltä kannalta laajakantoiset asiat ratkaisee 16-jäseninen kielivaliokunta, johon on vv:ksi 1945—46 kutsuttu työjaoston lisäksi dosentti MARTTI HAAVIO, dosentti ERKKI ITKONEN, sanomalehdentoimittaja URHO KITILÄ, tohtori R. E. NIRVI, professori AARNI PENTTILÄ, sanomalehdentoimittaja ATTE POHJANMAA, professori PAAVO RAVILA, sanomalehdentoimittaja maisteri OIVA TALVITIE, sanomalehdentoimittaja maisteri EINO TIKKANEN, lakitieteentohtori TAUNO TIRKKONEN ja professori Y. H. TOIVONEN. Sellaisia tiedusteltuja asioita, joita esim. työjaosto ei ole ilman muuta valmis ratkaisemaan, toimisto valmistelee pyytämällä niistä lausuntoja yhdeltä tai useammalta asiantuntijalta. Jaoston ja valiokunnan kokouksiin kutsutaan niinkään tarvittaessa eri alojen asiantuntijoita suullisestikin selvittämään kulloinkin esille tulevia kysymyksiä. — Kielitoimistolla ei toistaiseksi tule olemaan omaa julkaisua, vaan se aikoo painattaa tiedonantonsa, milloin siihen tarkoitukseen ei voida käyttää myös päivälehtiä, tähän Virittäjän oikeakielisyysosastoon.

Kielitoimiston syntyminen Suomeen on tavallaan historiallinen tapahtuma, joka varmaan on omiaan herättämään mielenkiintoa lukuisissa kansallisen kulttuurimme ystäväissä. Tunnettuahan on, että monissa maissa on jo kauan ollut olemassa ns. kieliakatemia, joilla kaikilla on ollut esikuvanaan neljäntäsataavuotias Ranskan akademia. Mutta akatemian

ohessa on muutamiin maihin, esim. juuri Ranskaan sekä sitä paitsi Saksaan, Italiaan, Puolaan, Unkariin y.m. muodostunut vähemmän juhlallisia ja käytännöllisempiä »kielitoimistoja»; Ranskassa sellaisen nimenä on Office de la langue française, Saksassa Deutsches Sprachpflegeamt ja Italiassa yksinkertaisesti Centro Consultivo (= Neuvontakeskus). Sekä akatemioiden että kielitoimistojen juontavat alkunsa siitä kaikkialla kulttuurimaissa tehdystä huomiosta, että kielen kehitystä on hyödyllistä ja mahdollista myös tietoisesti ohjata ja säännötellä ja että tässä suhteessa ei ole tarkoituksenmukaista jättäytyä pelkästään ns. luonnollisen kehityksen ja täysin vapaan kilpailun varaan. Käytännöllisen kielenvaalinnan ehkä keskeisimmän tehtävän on sattuvasti määritellyt Italian kuninkaan akatemian v. 1938 julkaisemassaan tiedonannossa sikäläisen Centro Consultivon perustamisesta. Siinä lausuttiin mm.: »Kansakunnan kieli ei ole vain runoilijain ja kirjailijain kieli, vaan samalla myös sivistyneen yhteiskunnan kieli, kansan, valtion laitosten, sotavoimain, suurteollisuuden, kauppahuoneiden y.m:n kieli. Se erilainen terminologia, joka syntyy kaiken tämän toiminnan kehittyessä, kaipaa tukea, virikkeitä, ohjausta, sanalla sanoen valvontaa, joka pitää silmällä historiallisia ja kansallisia näkökohtia. Näin ollen on varmaan hyödyllistä luoda sellainen elin, jonka tehtävänä on palvella sanastonkehittämistyötä historiallisilla ja teknillisillä neuvoilla, korjata virheitä, tosin tieteen vaatimuksia noudattaen, mutta välttämällä kaikkea pedanttisuutta.»

Kielitoimiston perustaessaan meikäläinen Kirjallisuuden Seura on saanut toteutetuksi suunnitelman, joka jo kauan on muodossa tai toisessa ollut vireillä. Tämän kunnianarvoisen seuran ohjelmaanhan on alun alkaenkin kuulunut suomen kielen kypsyttäminen kaikin puolin ilmaisukykyiseksi sivistyskieleksi, ja tätä tarkoitusta se on koko toistasataavuotisen olemassaolonsa ajan koettanut eri keinoin palvella. Muistettakoon tässä vain, että seuran asiantuntijalautakunnat ovat useiden sukupolvien aikana joutuneet antamaan lausuntoja monista kirjakielemme viljelyä koskevista aloitteista. Niinpä kenraalikuvernööri von Berg 1800-luvun puolivälissä tiedusteli eri kertoja seuran mielipidettä silloisen laki- ja virkakielemme kehittämismahdollisuuksista, ja näin saatujen huolellisten selvitysten tuloksena olivat mm. professori Johan Philip Palménin varta vasten ruotsiksi kirjoittaman oivallisen »La'inopillisen Käsikirjan» suomennos, jonka itse Elias Lönnrot suoritti (ilmestyi v. 1880), sekä Gustaf Cannelinin uudestaan suomentama ja Lönnrotin tarkastama 1734-vuoden laki (ilmestyi 1865). Unohtaa ei sovi myöskään, että Kirjallisuuden Seuran miehet vuosikymmenien vieressä ovat uhranneet runsaan määrän hiljaista valiokuntatyötä seuran monilukuisten tärkeiden sanakirja- y.m. tietojulkaisujen kieliasun hiomiseen, julkaisujen, joiden joukossa on sellainenkin vuosisataasteos kuin Elias Lönnrotin Suomalais-Ruotsalainen Sanakirja (v:lta 1880).

V. 1928, siis noin puolitoista vuosikymmentä sitten, Kirj. Seura ryhtyi uudella tavalla palvelemaan suomen kielen viljelyn asiaa asettaessaan vanhastaan toimineen kielitieteenvaliokuntansa rinnalle ja täydennykseksi ns. kielivaliokunnan, joka sai tehtäväkseen maksuttomasti avustaa yleisöä käytännöllisissä kieliasioissa. Tämä 9-jäseninen kielimieslautakunta, jonka

pitkäaikaisena puheenjohtajana ja kannattavana voimana toimi nykyisten oikeakielisyyksiemme suuriansiainen nestor professori E. A. TUNKELO ja sihteerinä lähes 10 vuoden ajan toinen tunnettu kieliteknikkomme maisteri H. TEPPÖ, ei tosin voinut sanottavasti mainostaa itseään tullakseen varsinaisen suuren yleisön keskuudessa edes tunnetuksi, siltä kun puuttui vakinaista palkattua työvoimaa. Mutta kuten nimenomaan tämän lehden aikaisempien vuosikertojen lukijat hyvin tietävät, tuo lautakunta on kuitenkin ehtinyt käsitellä useita satoja kielenkäyttöasioita, joukossa muutamia laajakantoisiakin. Niinpä se aikoinaan piti kymmeniä pitkiä istuntoja vastatessaan Ison Tietosanakirjan toimituksen sille tekemiin, hyvin moninaiisiin tiedusteluihin; samoin se on antanut apuaan Raamatun-suomennoskomitealle, Tekniikan sanaston, Nykysuomen sanakirjan, monien armeijan ohjesääntöjen, Lääketieteellisen sanaston ja vasta valmistuneen Lakikielen sanakirjan toimittajille. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että tuo ensimmäinen julkinen kielilautakuntamme, jonka työskentely ansaitsee joskus saada julkisuudessa yksityiskohtaisenkin esittelyn, on koonnut hyviä ja monipuolisia kokemuksia, jotka nyt koituvat sen työn perijän, kielitoimiston ja siihen kuuluvan uuden, edeltäjänsä laajemman ja taloudellisesti paremmissa olosuhteissa toimivan kielivaliokunnan hyväksi.

L. H.